

alle vroegere organisaties geliquideerd (dat waren er bijna drieduizend – de vrijkomende fondsen werden als regel aan Müller-Lehning, de grote liquidateur van de niet-commerciële verenigingen en stichtingen, onthouden en aan de bedrijfs- en vakgroepen toegespeeld); zij heeft de 36 bestaande Kamers van Koophandel door 11 nieuwe vervangen (met formele invoering van het leidersbeginsel, hier en daar met het naar voren schuiven van NSB'ers) – *politiek* had dit alles van grote betekenis kunnen zijn: het paste in de Duitse opzet, het mocht door Seyss-Inquart gezien worden als een belangrijk succes op het terrein van de algemene gelijkenschakeling, het zou de economische inlijving van Nederland bij Duitsland vergemakkelijkt hebben. Zo hadden Funk, Goering en Fischböck het in '40 ook bedoeld. De nieuwe organisatie van het Nederlandse bedrijfsleven was door hen als onderdeel gezien van het 'nieuwe Europa' – maar dat 'nieuwe Europa' kwam niet van de grond. De oorlog bleef prevaleren. Toen de Organisatie-Commissie met haar werk klaar was, waren de omstandigheden dusdanig gewijzigd dat het gehele bouwsel dat zij opgetrokken had, maar weinig betekenis kon hebben. Hier en daar waren er wel bedrijfs- en vakgroepen die beperkte taken van de Nederlandse overheid overnamen¹, maar het *Reichskommissariat* en vooral de *Zentralauftragsstelle* en de *Rüstungsinspektion* zagen veel liever dat de leiding in het economisch leven (dat betekende in de eerste plaats: de verdeling van de schaarse grondstoffen) duidelijk bij Hirschfelds departement van handel, nijverheid en scheepvaart en bij de rijksbureaus voor handel en nijverheid bleef berusten. Daar kwam nog bij dat er in de fase waarin er op zichzelf wel werkzaamheden waren die het departement graag door de organisaties van het bedrijfsleven uitgevoerd zag (sluiting van bedrijven, vordering van machines en materialen), bij het bedrijfsleven maar weinig bereidheid bestond om die taken ter hand te nemen. Er was, aldus A. J. van der Leeuw (aan wiens onderzoeken op dit gebied wij opnieuw veel gehad hebben), 'in de jaren 1943-'44 een geprikkelde sfeer ontstaan rond het 'collaboratie'-vraagstuk die er in vroegere jaren niet was.'² Ten departemente en bij de rijksbureaus kon men voor de z.g. principiële houding van sommige organisaties van het bedrijfsleven niet veel waardering opbrengen; vakgroepen waren er, die wel 'impliciet te kennen gaven, niet te willen medewerken aan

¹ Geheel overgedragen aan het bedrijfsleven werden slechts de werkzaamheden van het weinig belangrijke rijksbureau voor het hotel-, restaurant- en cafébedrijf en van de kleine en overzichtelijke sectie openbare nutsbedrijven van het rijksbureau voor de verwerkende industrie. ² A. J. van der Leeuw: 'De rijksbureaus van handel en nijverheid en het georganiseerde bedrijfsleven' (Notitie 61 voor het Geschiedwerk), p. 33.